

**INSTITUTUL DE CERCETĂRI SOCIO-UMANE
„C.S.NICOLĂESCU-PLOPȘOR” AL ACADEMIEI ROMÂNE
SOCIETATEA DE ȘTIINȚE ISTORICE DIN ROMÂNIA,
FILIALA GORJ
LIGA CULTURALĂ „FII GORJULUI” DIN BUCUREȘTI**

Dumitru CAUC

**INSTITUTUL DE CERCETĂRI SOCIO-UMANE
„C.S.NICOLĂESCU-PLOPȘOR” AL ACADEMIEI ROMÂNE
SOCIETATEA DE ȘTIINȚE ISTORICE DIN ROMÂNIA,
FILIALA GORJ
LIGA CULTURALĂ „FII GORJULUI” DIN BUCUREȘTI**

Dumitru CAUC

**VICTOR POPESCU - SIMBOL AL LUPTEI POPORULUI ROMÂN
PENTRU ÎNTREGIRE NAȚIONALĂ**

Editura Universitaria
Craiova, 2021

Copyright © 2021 Editura Universitaria

Toate drepturile sunt rezervate Editurii Universitaria

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

CAUC, DUMITRU

Victor Popescu - simbol al luptei poporului român pentru întregire națională / Cauc Dumitru. - Craiova: Universitaria, 2021

Index

ISBN 978-606-14-1774-2

94

929

© 2021 by Editura Universitaria

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețelele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

CUVÂNT ÎNAINTE

Profesorul Dumitru Cauc este unul dintre cei mai distinși și sensibili intelectuali ai vremurilor noastre. Într-o lume care arată un dinamism amețitor, o diversitate de fapte și întâmplări nenumărate, o interconectivitate foarte intensă umană și materială la scară globală, el ni se înfățișează mereu ca un dascăl talentat și dedicat, un istoric al profunzimii socio-umane, un poet cu trăiri melancolice, dar și exuberante, un om implicat deplin în comunitatea care-i susține viața socială și spirituală. Cunoscându-i preocupările și citindu-i cărțile din domeniul istoriografiei și literaturii nu poți decât să constăți că D.D.Roșca a avut dreptate atunci când îndemna să ne orientăm întotdeauna după “valorile veșnice” și nu după capriciile vremii. Da, Dumitru Cauc ne spune că suntem prinși în “hora lumii”, dar ține să ne amintească și de existența noastră individuală și comunitară care aparține unui timp și spațiu, unei culturi pe care am creat-o și avem datoria să o dezvoltăm.

În rândurile următoare mă voi referi la istoricul Dumitru Cauc și predilect la cercetarea pe care a întreprins-o despre o personalitate epopeică din zona Gorjului. Este vorba de învățătorul Victor Popescu, din localitatea în care chiar Dumitru Cauc trăiește și a servit cu distincție la catedra școlii, acolo unde el a muncit și creat literatură, istoriografie și caractere umane. Faptul că a investigat și scris despre oamenii și locurile vieții sale dă căldură și umanitate lucrărilor publicate, sporește obiectivitatea reconstituirii istoriografice prin evaluarea critică a surselor cu potențial subiectiv, face din însăși subiectivitate o cercetare obiectivă a locului și oamenilor.

S-a mai remarcat, la modul superlativ, aplecarea lui Dumitru Cauc spre istoria locală. În mod sigur, el a reținut de la profesorii săi într-ale istoriografiei direcția de cercetare promovată de Școala *Annales* și s-a atașat meseriei de istoric pe coordonatele istoriei civilizației ca demers generalizator, dar pornind de la individualitățile și specificitățile locurilor. Volumul din 2011, *Contribuții la cunoașterea domeniului mănăstiresc din Oltenia*, este o expunere exemplară de istorie economică, socială și culturală a unei arii din spațiul românesc, având clare virtuți de sprijinire a unor

generalități de istorie românească. Iar ampla lucrare *Monografia comunei Negomir* (2vol.,2016) ne reamintește de efortul monografiștilor lui Dimitrie Gusti, din perioada interbelică, pe care istoricii și sociologii români din secolul trecut l-au frecventat doar sporadic și fără sistematicitate spațială. Acum, Dumitru Cauc readuce în prim plan această preocupare fundamentală pentru scrisul istoriografic din România, în cazul că acesta nu se va dedica doar capriciilor vremii prezente și ar încerca o abordare a istorie civilizației românești. Aceasta dovedindu-se, în epoca de acum a interdependențelor globale, și mai necesară decât în veacul care a trecut.

Destinul învățătorului gorjean Victor Popescu, din satul Valea cu Apă, a fost cercetat de Dumitru Cauc atât ca biografie, dar mai ales ca intelectual aparținând Generației Marii Uniri. Adică un luptător pentru realizarea Idealului Național, atât ca realitate politică, dar mai ales ca împlinire societală. Reconstituirea istoriografică a lui Dumitru Cauc situează personalitatea lui Victor Popescu în miezul evoluției comunității locale, dar ceea ce ni se pare remarcabil este înfățișarea firelor care leagă locul de țesătura comunității naționale. Căci eroul acestei cărți a probat cum trăirea națională pornește de la “firul ierbii”, se coagulează în ceea ce devine energie națională și dezvoltă capacitatea interacțiunii cu spații regionale, europene și internaționale. Iar istoria României a dovedit de multe ori că o evoluție pozitivă de la național, prin regional către internațional-cum o definea Nicolae Titulescu, e posibilă numai atunci când ea își are fundamentul și susținerea în spiritul național asumat și promovat încă de la nivelul comunităților locale.

Cartea istoricului Dumitru Cauc ne dă prilejul să extragem și alte învățăminte. Cele două mari conflagrații mondiale din secolul trecut ne arată clar că în astfel de războaie nu sunt implicați doar militarii, liderii politici și statele, ci este angrenată toată societatea. Cercetarea istoriografică de la noi a arătat predilecție spre reconstituirea istoriei deciziilor politico-militare, a operațiunilor armate și mai puțin despre felul în care cetățenii de rând au suportat consecințele războaielor chiar din etapele desfășurării lor. Așa a fost și cazul Primului Război Mondial. Investigația realizată de Dumitru Cauc ne prezintă o fațetă interesantă a etapei ocupației unei părți din Vechiul Regat de către tabăra Puterilor Centrale (în cazul cercetat-armata

germană), anume rezistența „haiducească” a unor grupuri locale față de ocupant. O astfel de acțiune, în care s-a remarcat învățătorul Victor Popescu, este descrisă de autor cu lux de amănunte, istoricul Dumitru Cauc ducând narativul istoriografic până la percepțiile contemporane despre acel episod de istorie locală. Istorie a oamenilor aceluși loc care, se vede cu limpezime, a fost parte a istoriei derulării războiului pe teritoriul continentului european. Mai mult, a pregătit și susținut idealul unității naționale până la realizările acestuia, în 1918-1920, iar după aceea s-a dedicat efortului integrării națiunii prin aplicarea unor politici publice naționale la nivel local.

Astăzi se propun tot mai insistent mituri politice, îndeosebi prin facilitarea dată de existența unei tehnologii avansate a comunicațiilor, care s-ar dori să ajungă a deveni mituri istorice pe care politicienii să le recicleze în alte mituri politice, situație care face munca de cercetare a istoricului tot mai dificilă. Dumitru Cauc a preferat să verifice “legende” epocilor și locurilor prin recursul la instrumentele de bază ale istoricului-sursele primare și critica acestora. În acest scop și pentru a îndrepta cititorul către izvoarele istorice primordiale, nu doar spre relatări ale faptelor și întâmplărilor, autorul a inserat în volum și o consistentă secțiune de documente pe care le găsim a fi nu doar binevenite, dar și de mare ajutor altor cercetări istoriografice. Meritoriu ne apare și faptul că autorul volumului nu se mărginește doar la sursele clasice ale epocii, dar apelează și la investigații sociologice, antropologice, la metodele istoriei orale. Ceea ce dă o și mai mare soliditate și credibilitate reconstituirii și interpretării istoriografice pe care ni le oferă autorul, deodată cu calitățile abordării multidisciplinare și a utilizării conceptelor istorice ale modernității zilelor noastre.

Și prin această nouă carte, profesorul Dumitru Cauc ne dovedește că este un istoric de o valoare certă, cu contribuții remarcabile la dezvoltarea istoriografiei românești. Subiectul în sine aduce părți noi, nefrecventate suficient de istoricii de la noi, propunând căi inovatoare de interpretare a istoriei naționale. Istoric dedicat cercetării profunzimii fenomenelor sociale, culturale și politice ale istoriei noastre, din vechime la contemporaneitate, intelectualul rafinat care este Dumitru Cauc ne-a îmbogățit cultura istoriografică și spiritul epocii cu această reconstituire a participării

Generației Marii Uniri la ceea ce Lucian Blaga spera să devină “plenitudine istorică” a societății românești. La care încă trebuie să aspirăm, iar lectura cărții lui Dumitru Cauc ne încurajează să credem că o putem realiza. Și pentru acest motiv, mulțumim profesorului și istoricului DUMITRU CAUC, îndemnându-te, dragă cititorule, să mă însoțești în lectura acestei cărți minunate și folositoare minții și inimii.

Prof.univ.dr.Vasile Pușcaș

ARGUMENTUM

Când treceți prin satul Valea cu Apă, aparținând comunei Fărcășești, județul Gorj, în parcul din fața Școlii Gimnaziale veți observa un monument pe care este așezată statuia unei personalități. Pe placa pusă la baza statuii scrie lapidar *Victor Popescu (1886-1968)*. Firește, dacă nu sunteți din zonă, nu cunoașteți cine este omul și care îi sunt faptele mărețe pentru care urmașii i-au ridicat în fața școlii un monument.

Trăind de peste cinci decenii în satul său natal și trudind ca profesor de istorie la aceeași școală, unde Victor Popescu înnobila suflete și minți, am considerat că se cuvine și că pot să pun pe hârtie tot ce am aflat într-o viață despre el.

Ab initio, aș vrea să vă spun că Victor Popescu face parte din galeria eroilor neamului românesc. De ce merită să fie numit erou puteți afla din cuprinsul acestei cărți.

Ca să o pot scrie, am folosit multe surse de informație: discuții cu cei care l-au cunoscut, memoriile și scrisorile lui, documente din Arhivele Naționale București, Gorj și Mehedinți, articole, studii și cărți de istorie, legende al cărui personaj este el etc.

Faptele acestui erou al neamului s-au întâmplat în timpul Războiului pentru Întregirea Națională (1916-1918), când, în Oltenia ocupată de Puterile Centrale, Victor Popescu a alcătuit un grup de partizani și a atacat din spatele frontului pe invadatori. După Marea Împlinire Națională din 1918, faptele de eroism au fost urmate de strădaniile ca apostol și ziditor în cetate.

Admirabila lui biografie se încheagă pe măsură ce-i aflăm viața și faptele. Cunoscându-le, vom înțelege și mai bine legendele care-l au ca personaj principal pe Victor Popescu.

Am scris această carte, ca să-i omagiez pe el, pe tovarășii lui de luptă și pe toți fiii neamului care au crezut și s-au jertfit pentru împlinirea marelui nostru ideal național.

Vă îndemn să o citiți!

Autorul

ABREVIERI

CNSAS	Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității
Cap.	Caporal
Comp.	Companie
Col.	Colonel
Doc.	Document
Dos.	Dosar
Inf.	Infanterie
M.C.G.	Marele Cartier General
Ms.	Manuscris
M.Sa.	Majestatea Sa
N.a.	Nota autorului
N.p.	Nepaginat
Nr.	Numărul
Sg.	Sergent
SJAN	Serviciul Județean al Arhivelor Naționale
Șc.Gimn.	Școala Gimnazială
T.Măgurele	Turnu Măgurele
T.Severin	Turnu Severin

ISTORIOGRAFIA

Atrocitățile comise în timpul ocupării României de către Germania și aliații acesteia (1916-1918), rezistența populației civile la această stăpânire vremelnică și activitatea grupului de partizani condus de Victor Popescu s-au bucurat de atenția istoriografiei încă din primii ani ce au urmat Războiului de Întregire Națională. Alături de strădaniile întreprinse de frontul istoric, s-au găsit și inițiative din alte domenii (presă, literatură, artă etc). Aceștia li s-au adăugat eforturile de aflare a adevărului de către urmașii celor care au avut de suferit în timpul ocupației.

Cât privește pe cele de elucidare a acelor evenimente întreprinse de istoriografi, putem distinge mai multe perioade.

Prima perioadă este cuprinsă între anii 1919 și 1940. Imediat după război, au apărut diverse lucrări ce au tratat atât participarea României la marea conflagrație și pierderile umane suferite de poporul român pe teatrele de operațiuni, cât și sacrificiile făcute de populația civilă din teritoriul ocupat. Pe această linie, se înscriu lucrările: Alimănișteanu Pia, *Însemnări din timpul ocupației germane. 1916-1918*, București, 1929, C. Bacalbașa, *Capitala sub ocupația dușmanului. 1916-1918*, Brăila, 1921, C. Găvănescu, *Războiul nostru pentru întregirea neamului (august 1916-aprilie 1918)*, Iași, 1918, Ilie Georgian, *România sub ocupația dușmană. 2. Exploatarea economică a țării*, București, 1920, Constantin Kirițescu, *Istoria pentru Întregirea României. 1916-1919*, 1-3, București, 1922¹ (A se vedea și ed. a III a din 1989) și *România în războiul mondial 1916-1919*, vol. I, Documente. București, 1934. Lucrările menționate, pe lângă consistența informației științifice, se remarcă prin analiza minuțioasă a contextului intern și internațional al împlinirii idealului național, care nu s-ar fi putut realiza fără o pregătire politică și spirituală, fără participarea României la războiul mondial alături de Antanta. Lucrările au surprins marile sacrificii făcute de întreaga națiune. Constantin Kirițescu realizează în cartea sa o descriere sistematică a evenimentelor din anii 1914-1919, înscriind „marele

¹ În lucrarea de față au fost utilizate informații din ediția a III a lucrării. Cf. Constantin Kirițescu, *Istoria pentru Întregirea României 1916-1919*, vol. I-II, București, 1989.

război al românilor” din anii 1916-1919 în contextul general european, participarea României la „Marele Război” fiind în viziunea acestuia o „probă a vitalității unui popor”. Pentru prima dată, într-o lucrare de mare anvergură, este analizată lupta detașamentului condus de „sublocotenentul rezervist, învățătorul Victor Popescu din regimentul 18 Gorj”, autorul reușind să surpindă foarte bine contextul în care s-a desfășurat și sprijinul de care s-a bucurat din partea populației civile.² Remarcabilă este și descrierea regimului ocupației germanilor și aliaților lor din anii 1916-1918. Apariția lucrării „*Les sacrifices roumains pendant la guerre. Les victimes civiles*” a relevat istoricilor multe aspecte ale atrocităților comise de armatele Puterilor Centrale în teritoriul ocupat. Pentru tema noastră în discuție, lucrarea aduce informații prețioase despre atrocitățile ocupanților îndreptate împotriva populației civile din județele Olteniei, care, în diverse feluri, îi sprijinise pe partizanii conduși de Victor Popescu.³

O contribuție importantă la cunoașterea atrocităților comise împotriva populației civile din teritoriul ocupat au avut-o lucrările realizate de Jack Constantinescu⁴ și Nicolae Bolocan.⁵ Jack Constantinescu face o analiză atentă a consecințelor ocupației Puterilor Centrale, constatând că această ocupație a fost una dintre cele mai sălbatice ce au vizat, de-a lungul istoriei, pământul românesc. Lucrarea aduce informații despre silniciile de tot felul îndreptate împotriva civililor care s-au opus ocupanților. Sunt introduse pentru prima dată în circuitul informațional date despre persoanele

² Autorul acreditează ideea „rătăcirii” sublocotenentul Victor Popescu de unitatea sa militară, fapt care nu l-a determinat să renunțe la lupta împotriva inamicului, alegând o altă formă a acesteia-haiducia.

³ *Les sacrifices roumains pendant la guerre. Les victimes civiles*, Paris, Imprimerie M. Flinkowski, 1919, p. 189. După cum afirmă în prefață Eftimie Antonescu, membru în Delegația României la Conferința de Pace de la Paris (1919), lucrarea își propunea să aducă la cunoștința opiniei publice internaționale o parte a suferințelor și sacrificiilor populației românești în timpul războiului. Statistica nu era completă, cuprinzând doar datele colectate în primele două luni de după retragerea ocupanților din teritoriul românesc, urmând să fie completată cu rezultatele anchetelor aflate atunci în derulare („Mais ces tableaux n'ont pas un caractère définitif; ils ne contiennent que les résultats des recherches faites pendant les deux premiers mois après l'évacuation des territoires occupés”). În lucrare apar și informații despre unele dintre acțiunile partizanilor.

⁴ Jack Constantinescu, *Atrocități germane*, Tg-Jiu, 1919.

⁵ Nicolae Bolocan, *Cei zece martiri executați al Turnu Severin. Episod dramatic din timpul ocupațiunei germane*, Timișoara, 1924.

maltratate, sau ucise din județul Gorj și amănunte despre modul de acțiune al Tribunalului Militar condus de Müller. De asemenea, pentru prima dată este adusă în circuitul informațional activitatea de partizani din județele Gorj și Mehedinți condusă de sublocotenentul Victor Popescu.⁶

În articolul „*Cei zece martiri executați la Turnu Severin. Episod dureros din timpul ocupațiunii germane*”, apărut în cursul anului 1919 în mai multe numere ale ziarului „Alarma Mehedințului”, Nicolae Bolocan a reușit să sensibilizeze opinia publică cu informațiile referitoare la martirajul celor zece civili executați la Turnu Severin. Ulterior va apărea și o lucrare cu același nume, reluând cele prezentate în cotidianul amintit.⁷ Pentru prima dată, Nicolae Bolocan surprinde corect momentul rămânerii sublocotenentului Victor Popescu în spatele frontului și luarea deciziei de a continua lupta cu ocupații. Nicolae Bolocan va aduce în discuția publică rolul jucat de spionii care se puseseră în serviciul ocupațiilor. Astfel, el aduce pentru prima dată în spațiul public acuzația conform căreia preotul Grigore Roșoga și călugărul Toma Aftanghel au fost „cei mai periculoși și destoinici spioni ai nemților”⁸ Nicolae Bolocan pune în discuție pentru prima dată și motivul pentru care Victor Popescu și oamenii săi nu l-au lichidat pe Grigore Roșoga, așa cum făcuseră și cu călugărul Toma Aftanghel: „Dacă acest spion n-a avut soarta colegului său în spionaj <călugărul> Toma, aceasta se poate atribui numai împrejurării că Victor Popescu n-avea cunoștința de <activitatea> sa”.⁹ O altă noutate a scrierilor lui Nicolae Bolocan o constituie punerea în circuitul informațional a textului

⁶ Autorul, prezentând textul unei declarații a lui Victor Popescu, aproximează cu mult realism numărul combatanților conduși de acesta (15-20).

⁷ La începutul lucrării, autorul mărturisește că multe din informații sunt culese de el, dându-și seama ce a însemnat „blestemata ocupațiune”, „ca unul care în timpul războiului trăiam în orașul Turnu Severin, am avut ocaziunea a face oarecari însemnări cu privire la peripețiile momentelor dramatice prin cari a trecut populația românească din județul Mehedinți, în timpul ocupațiunii germane”.

⁸ Nicolae Bolocan va scrie despre drama celor zece martiri și despre atitudinea populației civile față de micarea de partizani condusă de Victor Popescu și în ziarul mehedintean „Alarma satelor”. Aici, preotul din Peșteana de Jos, comuna Valea cu Apă, județul Gorj, apare sub numele de Grigore Soroga. Cu certitudine a fost o greșală de scriere. Facem precizarea că, de-a lungul timpului, unii dintre cei care au scris despre acest subiect au preluat greșit numele preotului fără a face cercetările de rigoare sau corectura necesară.

⁹ „Alarma Mehedințului”, nr. 19/1919.

proclamației lui Victor Popescu către soldați, săteni și autoritățile publice. El afirmă corect că a existat o singură proclamație, aceasta fiind însă adresată diferitelor categorii de oameni (militari români, autorități publice, săteni)¹⁰. Nicolae Bolocan introduce în demersul cercetării rolul acestei acțiuni a partizanilor, precizând pentru prima dată că populația civilă și chiar militarii români care-și văzuseră țara ocupată de nemți, își puseseră în partizanii din codrii Mehedințului „toată speranța pentru viitor”¹¹. După cum se spune și-n titlu, autorul s-a oprit foarte mult la episodul legat de uciderea celor zece martiri la Turnu Severin, considerată a fi „una din cele mai zguduitoare drame cu caracter național”¹². Lucrarea este extrem de valoroasă și prin documentele inserate.

Un moment crucial în aflarea acelor tragice evenimente și în conturarea contextului în care s-a desfășurat lupta de partizani din Oltenia împotriva ocupanților l-a constituit aducerea la cunoștința autorităților a dosarului german alcătuit de ocupanți în „afacerea Victor Popescu”. Meritul păstrării acestui dosar îl are fostul primar al municipiului Turnu Severin, dr. Constantin Gruescu. După retragerea trupelor germane din oraș, dr. Constantin Gruescu¹³ intra în posesia acestui dosar pe care, ulterior, l-a pus la dispoziția autorităților civile și militare române care, după război, au început procese împotriva celor care în timpul ocupației (1916-1918) pactizaseră cu inamicul și se făceau vinovați de marile abuzuri împotriva populației civile și de moartea celor zece mehedințeni și gorjeni uciși în iulie 1917 la Turnu Severin.

Un document/studiu interesant privind executarea celor zece mehedințeni în iulie 1917 la Turnu Severin a lăsat ziaristul Emanoil Lega

¹⁰ Aceeași idee au desprins-o și autoritățile germane, care, în dosarul privind „afacerea Victor Popescu” publică textul tradus în germană. De asemenea, Victor Popescu în declarațiile sale vorbește de o singură declarație. Vezi la „Documente” memoriile lui Victor Popescu.

¹¹ „Alarma Mehedințului”, nr. 19/1919.

¹² N. Bolocan, *op. cit.*, p. 5. În ziarul „Alarma Mehedințului” nr.38 din 3 august 1919 vorbea de „revoluția antigermană” și de „mișcarea națională din Mehedinți”.

¹³ Dr. Constantin Gruescu a fost primar al orașului Turnu Severin înainte de Primul Război Mondial, dar și medic cu grad de locotenent al Regimentului I Mehedinți. În timpul războiului a fost medic cu grad de maior și a condus spitalele militare din Craiova, Galați, Botoșani și Târgu-Frumos, efectuând operații chirurgicale la mii de răniți. După război și-a reluat activitatea de medic în Turnu Severin.